

Тэрыторыя плошчай больш за 80 км² аб'ядноўвае прамысловыя і жылыя зоны з адпаведнай інфраструктурай, фінансавы і **навукова-даследчы** цэнтры, офісныя і гандлёва-забаўляльны комплексы.

Ідэя стварэння кітайска-беларускага тэхнапарка ўзнікла ў 2010 годзе. Урачыстая **цырымонія** закладкі першага каменя адбылася 19 чэрвеня 2014 года. Сёння парк, які з'яўляецца самым вялікім праектам у гісторыі двухбаковых адносін Беларусі і Кітая, набывае ўсё большае значэнне (*К. Фурсевіч*).

- Растлумачце правапіс выдзеленых у тэксце слоў.
- Пракаменціруйце пастаноўку працяжніка ў першым абзацы.
- Выпішыце з тэксту просты ўскладнены і складаназалежны сказы, зрабіце іх сінтаксічны разбор.

Што вы ведаеце пра тэхнапарк «Вялікі камень»? Падрыхтуйце паведамленне.

27. Раскажыце пра сутнасць дапасавання, кіравання і прымыкання. Вызначце від падпарадкавальнай сувязі ў словазлучэннях. Успомніце, якія спалучэнні слоў не з'яўляюцца словазлучэннямі. Прывядзіце прыклады.

Апрануць сукенку, смешнае здарэнне, убачыць яго, з'ехаць з гары, гаварыць услых, глядзець на неба, пяты ўрок, дрэнныя паводзіны, стаяць побач, дом з цэглы, ажаніцца ўвосень, учарашні дзень, сумна пазіраць, надзвычай проста, наступны тыдзень.

Складзіце і запішыце па два сказы са словазлучэннямі з рознымі відамі падпарадкавальнай сувязі.

28. Прачытайце разважанні мовазнаўцы А. Багамолавай. Запішыце словазлучэнні, якія ілюстравалі б дарэчнае ўжыванне прыназоўнікаў **пра** і **аб**. Складзіце сказы з імі.

Дзеясловы маўлення, думкі, пачуцця *гаварыць, казаць, распытваць, думаць, разважаць, клапаціцца* патрабуюць ад назоўнікаў ці займеннікаў формы **вінавальнага склону** з прыназоўнікам **пра**: *гаварыць пра адносінны, распытваць пра пачуцці, думаць пра яе*. У рускай мове слова ўжываецца ў форме меснага склону з прыназоўнікам **о (об)**: *говорить об отношениях, расспрашивать о чувствах, думать о ней*.

Маўленчая практыка паказвае: часта замест канструкцый з прыназоўнікам **пра** выкарыстоўваецца словазлучэнне з прыназоўнікам **аб** і месным склонам назоўніка (займенніка): *гаварыць аб адносінах*,

*распытваць аб пачуццях, думаць аб ёй. Абедзве канструкцыі сінанімічныя, аднак трэба ўлічваць, што яны — з розных сфер ужывання. Першая (з прыназоўнікам **пра**) уласціва мастацкай літаратуры і гутарковаму стылю маўлення. Прыназоўнік **пра** ўжываецца пры выражэнні аб’ектных адносін з назоўнікамі ў форме вінавальнага склону: *гаварыць пра мову, думаць пра каханага, разважаць пра эканоміку.**

Канструкцыя з прыназоўнікам **аб** уласціва афіцыйнаму, публіцыстычнаму і навуковаму стылям пры выражэнні аб’ектных адносін з назоўнікамі ў форме меснага склону: *Закон аб мове, загад аб залічэнні, паняцце аб дзеяслове.*

Ужыванне прыназоўніка **аб** з’яўляецца нарматыўным у наступных выпадках:

- у выразах, у якіх ужыванне прыназоўніка **пра** вядзе да немілагучнасці, паўтарэння аднолькавых або падобных складоў: *пра праблемы, пра прыклады;*
- у канструкцыях з вінавальным склонам пры абазначэнні сутыкнення з аб’ектам у выніку руху: *разбіць аб камень, кроплі дажджу стукаюць аб шыбы¹;*
- ва ўстойлівых народных выразах: *аб малаку ног не павалаку; аб адной вадзе сыт не будзеш.*
- Выпішыце складаны сказ з рознымі відамі сувязі, пабудуйце яго схему.
- Выпішыце назоўнікі, ужытыя ў форме роднага склону адзіночнага ліку. Раству мацце іх правапіс. Запішыце ўласныя прыклады на гэта правіла.

29. Прачытайце. Вусна перадайце змест тэксту па-беларуску. Прыведзеныя ў тэксце прыклады запішыце на беларускай мове.

Под *управлением* понимается такая связь слов в предложении, при которой для выражения определённых смысловых отношений то или иное слово требует постановки другого (зависимого) слова в строго определённой позиции. Это может быть имя существительное в определённом падеже с предлогом или без предлога (*служба безопасности, зависит от обстоятельств*); неопределённая форма глагола (*начать исследование*); придаточное предложение (*заявить, что расследование закончено*). Управление свойственно любой части речи: имени существительному (*план чего? — проверки; закон о чём? — о языке*); прилагательному (*достойный чего? — награды, звания, благодарности; готовый к чему? — к выступлению; готовый*

на что? — на подвиг; заинтересован в чём? — в обсуждении; дежурный по чему? — по классу); наречию (недалеко от кого/чего — от нас, от дома); глаголу (дорожить чем? — мнением коллег; комиспенсировать что? — убытки) и т. д. (Г. Скляревская).

30. Як вядома, беларуская, руская і ўкраінская мовы належаць да ўсходнеславянскай падгрупы славянскай групы індаеўрапейскай моўнай сям'і. Гэты факт сведчыць як пра блізкасць, так і пра адметнасць кожнай з усходнеславянскіх моў.

Прачытайце тэкст на ўкраінскай мове. Паспрабуйце здагадацца, што могуць абазначаць незнаёмыя словы. Пра якія віды падпарадкавальнай сувязі слоў у словазлучэнні ідзе размова?

Узгоджэння — це такий спосіб підрядного зв'язку, при якому залежне слово уподібнюється до головного слова у формах спільних для них граматичних категорій. *Керування* — це такий спосіб підрядного зв'язку, за яким залежне слово ставиться в певній відмінковій формі. *Прилягання* — це такий спосіб підрядного зв'язку, при якому залежне слово має незмінну форму й поєднується з головним тільки за змістом (І. Арібжанова).

Запішыце адпаведнікі да наступных беларускамоўных лінгвістычных тэрмінаў на рускай і ўкраінскай мовах: *дапасаванне* — ..., *кіраванне* — ..., *прымыканне* —

Растлумачце структуру, паводле якой будзеца азначэнне паняцця.

Раскажыце, якую замежную мову вывучаеце. Якія лінгвістычныя тэрміны — назвы відаў падпарадкавальнай сувязі слоў у словазлучэнні — ужываюцца ў ёй? Якую славянскую мову вам хацелася б вывучаць дадаткова? Чаму?

31. Прачытайце тэкст. Які з варыянтаў словазлучэння са словам *характарыстыка* вам падаецца найбольш пераканаўчым? Чаму? Прывядзіце аргументы да свайго выбару.

Сінтаксічныя варыянты і літаратурная мова

Слова *характарыстыка*, як вядома, мае два значэнні: 1) апісанне адметных, адрознівальных уласцівасцей і рыс каго-ці чаго-небудзь (*характарыстыка эпохі, характарыстыка літаратурнага твора*); 2) афіцыйны дакумент з водзывам аб вучэбнай, службовай, грамадскай і іншай дзейнасці чалавека (*характарыстыка з месца вучобы, абмеркаваць характарыстыку, падпісаць характарыстыку*).

Нарматыўным у літаратурнай мове традыцыйна лічылася кіраванне слова *характарыстыка* (у абодвух значэннях) родным склонам залежнага кампанента: *характарыстыка работы ўстанова, характарыстыка старшага навуковага супрацоўніка*. Звольнасць назоўніка *характарыстыка* кіраваць родным беспрыназоўнікавым склонам можна растлумачыць яго семантычнай суадноснасцю з дзеясловам *характарызаваць*, звычайнае ўжыванне якога — у словазлучэннях з вінавальным прамога аб'екта (*характарызаваць пэўны перыяд, характарызаваць студэнта*).

У афіцыйным стылі беларускай літаратурнай мовы, якому ўласцівы дакладнасць, адназначнасць, слова *характарыстыка* ў другім значэнні (як загаловак дакумента) кіруе прыназоўнікава-склонавай формай «на + вінавальны склон»: *характарыстыка на лабаранта Ермакова, характарыстыка на інжынера Андруховіча*. На развіццё мадэлі «характарыстыка + на + вінавальны» аказалі ўплыў такія канструкцыі, як *справа на каго-небудзь, дакументацыя на каго-небудзь*.

Такім чынам, заглавак дакумента *Характарыстыка на выпускніка ўстанова адукацыі* нельга лічыць памылкай. Гэта мадэль правамерная ў мове і шырокаўжывальная ў ёй. Разам з тым такі варыянт, на нашу думку, не адмяняе і не выцясняе традыцыйнага *Характарыстыка выпускніка ўстанова адукацыі* (Паводле Т. Бандарэнка).

Прывядзіце доказы (суадносныя з лексічным, марфалагічным, сінтаксічным узроўнямі) таго, што тэкст належыць да навуковага стылю.

Ацаніце зместавую і стылістычную адпаведнасць наступных варыянтаў загаловак да тэксту: *Характарыстыка характарыстыкі, Развагі пра характарыстыку, Характарыстыка ... характарызуе*. Чаму яны пярэчаць аўтарскай назве тэксту?

Прааналізуйце сказы з апошняга абзаца тэксту. Чым яны падобныя і чым адрозныя ў сінтаксічных адносінах?

- Выпішыце з тэксту зборны лічэбнік, праскланяйце яго. Раскажыце пра асаблівасці дапасавання і кіравання лічэбнікаў у беларускай мове. Прывядзіце прыклады.

Па заканчэнні ўстанова адукацыі вы атрымаеце дакумент — афіцыйную характарыстыку, якая будзе ўтрымліваць інфармацыю пра вашы дасягненні ў засваенні вучэбных прадметаў, набыткі ў даследчай і праектнай дзейнасці, чалавечыя якасці, уменне працаваць у калектыве.

Напішыце характарыстыку на сябе, пастарайцеся захаваць прынцып аб'ектыўнасці пры ацэнцы ўласных заслуг.

32. Прачытайце тэкст. Сфармулюйце сваімі словамі асноўную думку тэксту і запішыце яе. Што вы ведаеце пра мастацкі праект «Спадчына Беларусі»? Рас-тлумачце знакі прыпынку ў назве тэксту. Як вы думаеце, чаму маладыя людзі маюць жаданне «адкрываць Беларусь» для сусветнай супольнасці?

«Спадчына Беларусі»: працяг будзе...

У свой час з'яўленне першай кнігі-альбома «Спадчына Белару-сі» *выклікала* сапраўдны **фурор**. Пра гэту падзею шмат гаварылі, і не толькі ў культурным **асяродзі**. Здзіўленне *выклікаў* той факт, што маладыя аўтары (абодва — тэлевізійшчыкі) абышлі ў май-стэрстве падачы ілюстраванага матэрыялу і знешняга афармлення

прадукту слыхных прафесіяналаў-паліграфістаў. Сапраўдным адкрыццём стала тэматычная **кан-цэпцыя** кнігі-альбома, якая мяняе ўяўленне пра нібы сціплую гістарычную і культурную спадчыну **Ф** нашых продкаў. Было захапленне ад убачанага на старонках **фаліянта**. Неўзабаве «Спадчына Беларусі» стала галоўным прэзентацыйным прад-метам: альбом дарылі самым *высокапастаўленым* гасцям. Для гэтых мэт беларускія дыпламаты за мяжой заўсёды трымалі ў прадстаўніцтве па некалькі яго **асобнікаў**.

Без перабольшвання, мастацкі праект «Спадчына Беларусі» — адзін з самых значных у галіне **візуальнага** прадстаўлення гістарычных і культурных здабыткаў. Аляксандр Аляксееў і Алег Лукашэвіч стварылі ўласную канцэпцыю бачання беларускай гісторыі і культу-ры. Аўтары арганічна здолелі аб'яднаць выпуск мастацкіх альбомаў, тэлевізійных фільмаў і правядзенне фотавыставак для дасягнення адной мэты — папулярызацыі нацыянальнага духоўнага багацця.

У межах праекта створана больш за сто серый тэлевізійнага цыкла «Наша спадчына» пра архітэктурна-гістарычныя набыткі Беларусі, больш за 50 серый цыкла «Эпоха» пра вядомых гістарычных асоб, якія нарадзіліся на беларускай зямлі (*З часопіса «Беларусь»*).

Растлумачце значэнне выдзеленых слоў.

Назвайце словазлучэнні, якія выяўляюць асаблівасці кіравання ў белару-скай мове.

Выпішыце апорныя словазлучэнні, пабудуйце іх схемы. З дапамогай ключа-вых адзінак сцісла перакажыце змест тэксту.

● Выпішыце словы, напісанне якіх адпавядае правілу «Праваліс спалучэнняў галосных у запазычаных словах». Дапоўніце выпісанае прыкладамі на праваліс спалучэнняў **іо, іа, іе, ео, еа**.

● Якія зычныя гукі могуць вымаўляцца падоўжана? Назавіце словы, напісанне якіх адпавядае правілу «Праваліс падоўжаных зычных».

Выпішыце з тэксту дзеепрыметнік, зрабіце яго марфемны, марфалагічны разбор. Раскажыце пра асаблівасці ўтварэння дзеепрыметнікаў.

Раскажыце пра асаблівасці пастаноўкі націску ў словах, выдзеленых курсівам.

З апорай на інтэрнэт-матэрыялы раскажыце, якімі прэстыжнымі ўзнагародамі быў адзначаны высокі мастацкі ўзровень выдання «Спадчына Беларусі».

● Стварыце «біяграфію» слова *спадчына*: акрэсліце значэнне, падбярыце аднакаранёвыя і сінанімічныя адзінкі, прааналізуйце яго паходжанне і вымаўленне. У назвах якіх твораў беларускай літаратуры ўжываецца слова *спадчына*?

33. Запішыце па-беларуску наступныя словазлучэнні. Вусна складзіце з імі сказы.

Две деревни, два больших здания, большое спасибо, оба брата, обе сестры, полтора столетия, полторы тонны, дом с тремя комнатами, двадцать две ученицы, четвёртым понедельником, сильнее всех обстоятельств, из-за тебя, по закону, по моему мнению, создать по образцу, ставить целью, по случаю праздника, сказать по секрету, два раза в неделю, работать по вторникам.

§ 3-1

§ 3-2

§ 3-3

§ 0-4

§ 1-4

§ 2-4

